

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут мистецтв

Кафедра академічного та естрадного вокалу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О. Б. Жильцов
«14» 12 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

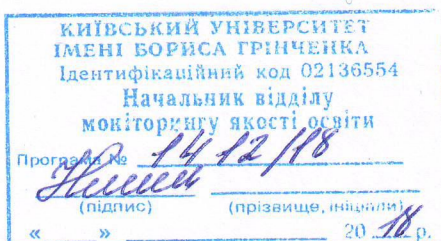
ХОРОВИЙ КЛАС І ПРАКТИКА РОБОТИ З ХОРОМ

спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

освітньо-професійної програми

Музичне мистецтво

Київ – 2018

Розробник: Заверуха Олена Леонідівна, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу

Викладач: Заверуха Олена Леонідівна, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри академічного та естрадного вокалу

Протокол від 5.09. 2018 року № 9

Завідувач кафедри Мережко (Ю.В. Мережко)
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) 025 «Музичне мистецтво»

_____.2018 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
(керівник проектної групи) Свириденко (Н.С. Свириденко)
(підпис)

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
(керівник проектної групи) Ягодзинська (І.О. Ягодзинська)
(підпис)

Робочу програму перевірено

_____.2018 р.
Заступник директора Таранник (А.О. Таранник)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання			
	Денна		Заочна	
Вид дисципліни	Нормативна			
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська			
Загальний обсяг кредитів/ годин	9/ 270			
Курс	III		III	
Семестр	V	VI	V	VI
Кількість змістових модулів за розподілом:	1	1	1	1
Обсяг кредитів	4		4	
Обсяг годин, у тому числі:	60	60	60	60
Аудиторні	56	46	8	8
Модульний контроль	4	4	—	—
Семестровий контроль	—	—	—	—
Самостійна робота	—	10	52	52
Форма семестрового контролю	—	залік		екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу – вдосконалення вокально-технічних навиків співу та формування диригентсько-хорової підготовки як основи фахового становлення керівника хорового колективу та майбутнього вчителя музики.

Завдання курсу:

- виховання у студентів професійних умінь та навичок співу в хорі на основі володіння дидактичними принципами і знаннями психофізіологічного процесу під час співу;
- засвоєння музично-хорового матеріалу на основі розвитку та вдосконалення музичних здібностей (ладового відчуття, музичного слуху в усіх його проявах, музичної пам'яті);
- виховання художнього смаку за допомогою естетично цінного музичного репертуару курсу;
- навчання методики і практики роботи з хором;
- аналізувати хоровий твір.

3. Результати навчання за дисципліною:

- володіти вокально-технічними та виконавсько-творчими навичками при співі;
- володіти засобами виконавської виразності (звуквисотне інтонування, темпоритм, динаміка, тембр, артикуляція, фразування);
- володіти слуховими навичками у системі мелодичного та гармонічного строю;
- володіти навичками ансамблевого співу.
- проводити розспівування хоруга підбирати вправи задля виправлення різних недоліків хорового звучання;
- знати етапи роботи з хором та особливостей репетиційного процесу;
- знати специфіку роботи з хоровим колективом і методи роботи з хором;
- бути готовим до практичної діяльності з хором (вокальної роботи в хорі та елементами хорового звучання), участі у мистецьких заходах;
- бути готовим до публічної виконавської діяльності;
- знати музичний матеріал, визначений учбовою програмою курсу.

4. Структура програми навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт						
	Усього	Аудиторні					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1.Закріплення вокально-хорових навиків співу							
Тема 1. Закріплення навичок вокально-хорової роботи (дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція, артикуляція).	12	-	-	12	-	-	-
Тема 2. Робота над засобами виконавської виразності (звуквисотне інтонування, темпоритм, динаміка, тембр, артикуляція, фразування)	14	-	-	14	-	-	-
Тема 3. Закріплення слухових навиків у системі мелодичного та гармонічного строю	16	-	-	16	-	-	-
Тема 4. Робота над хоровим ансамблем	14	-	-	14	-	-	-
Модульний контроль.	4	-	-	-	-	-	-
Разом	60	-	-	56	-	-	-
Змістовий модуль 2. Формування вмінь та навичок хормейстерської діяльності							
Тема 1. Розспівування хору	14	-	-	10	-	-	3
Тема 2. Робота над хоровим твором	10	-	-	8	-	-	2
Тема 3. Практична робота з хором	16	-	-	14	-	-	3
Тема 4. Методи роботи з хором	16	-	-	14	-	-	2
Модульний контроль	4	-	-	-	-	-	-
Семестровий контроль. Залік	+	-	-	-	-	-	-
Разом	60	-	-	46	-	-	10
Усього	120	-	-	102	-	-	10

Тематичний план для заочної форми навчання

1

Назви змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт						
	Усього	Аудиторні					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1.Закріплення вокально-хорових навиків співу							
Тема 1. Закріплення навичок вокально-хорової роботи (дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція, артикуляція).	2	-	-	2	-	-	13
Тема 2. Робота над засобами виконавської виразності (звуквисотне інтонування, темпоритм, динаміка, тембр, артикуляція, фразування)	2	-	-	2	-	-	13
Тема 3. Закріплення слухових навиків у системі мелодичного та гармонічного строю	2	-	-	2	-	-	13
Тема 4. Робота над хоровим ансамблем	2	-	-	2	-	-	13
Модульний контроль.	-	-	-	-	-	-	-
Разом	8	-	-	8	-	-	52
Змістовий модуль 2. Формування вмінь та навичок хормейстерської діяльності							
Тема 1. Розспівування хору	2	-	-	2	-	-	13
Тема 2. Робота над хоровим твором	2	-	-	2	-	-	13
Тема 3. Практична робота з хором	2	-	-	2	-	-	13
Тема 4. Методи роботи з хором	2	-	-	2	-	-	13
Модульний контроль	-	-	-	-	-	-	-
Семестровий контроль. Екзамен	+	-	-	-	-	-	-
Разом	8	-	-	8	-	-	52
Усього	16	-	-	16	-	-	104

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ЗАКРІПЛЕННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ НАВИКІВ СПІВУ

Тематичний модуль 1.1 *Закріплення навичок вокально-хорової роботи (дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція, артикуляція).*

Вокально-хорові навички. Співоче дихання, опора дихання, особливості ланцюгового дихання. Звукоутворення: атака звуку. Прийоми звуковедення. Співоча дикція. Особливості артикуляція співу, правильна артикуляція голосних, вимова приголосних.

Тематичний модуль 1.2 *Робота над засобами виконавської виразності.*

Засоби виконавської виразності: звуковисотне інтонування, темпоритм, динаміка, тембр, артикуляція, фразування

Тематичний модуль 1.3. *Закріплення слухових навиків у системі мелодичного та гармонічного строю.*

Поняття хорового строю. Мелодичний та гармонічний стрій.

Тематичний модуль 1.4. *Робота над хоровим ансамблем.*

Хоровий ансамбль. Типи ансамблю. Види ансамблю. Специфіка роботи над хоровим ансамблем.

Література основна: 1,1; 1.2; 1,3; 1,4; 1,5.

Література додаткова: 2,2; 2,4; 2,5; 2,6; 2,9; 2,10.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК ХОРМЕЙСТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тематичний модуль 2.1 *Розспівування хору.*

Поняття про розспівування. Принципи підбору вокальних вправ. Вокально-хорові вправ як необхідна умова виправлення різних недоліків хорового звучання.

Тематичний модуль 2.2 *Робота над хоровим твором*

Гра партитури. Аналіз хорового твору. План роботи з хором

Тематичний модуль 2.3 *Практична робота з хором*

Етапи роботи з хором: початковий, технічне освоєння хорової партитури, заключний. Робота з камертоном.

Тематичний модуль 2.4 *Методи роботи з хором.*

Робота з хоровими партіями та всім хором.

Література основна: 1,1; 1.2; 1,3; 1,4; 1,5.

Література додаткова: 2,2; 2,3; 2,4; 2,5; 2,6; 2,7; 2,8; 2,9; 2,10.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	-	-	-	-	-
Відвідування семінарських занять	-	-	-	-	-
Відвідування практичних занять	1	28	28	23	23
Робота на семінарському занятті	-				
Робота на практичному занятті	10	28	280	23	230
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	-	-	-	-	-
Виконання завдань до самостійної роботи	5	-	-	10	50
Виконання модульної роботи	25	4	100	4	100
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-
Разом		-	408	-	403
Максимальна кількість балів			408	-	403
Розрахунок коефіцієнта:			4,08	-	4,03

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	Кількість балів
Змістовий модуль 2.Формування вмінь та навичок хормейстерської діяльності (III курс, VI семестр)			
1.	Опрацювати поняття про розспівування. Підібрати вокально-хорові вправи на штрихи legato, nonlegato, staccato та інтонаційно-слухових вправ.	3	5*3 = 15
2.	Проаналізувати хоровий твір. Скласти план роботи над хоровим твором.	2	5*2 =10
3.	Знати початковий і заключний етапи роботи з хором. Технічно освоїти хорову партитуру. Навчитись працювати з камертоном.	3	5*3 =15
4.	Засвоїти принципи роботи з хоровими партіями та усім хором.	2	5*2 =10
Разом за змістовим модулем 2		10	50
Усього		10	50

Перевірка виконання студентами самостійної роботи, а також її оцінювання здійснюватиметься в процесі аудиторної (практичної) роботи. Кількість балів залежатиме від дотримання таких вимог:

- своєчасності та якості виконання;
- ініціативності, активності, та творчого підходу в здобутті знань, практичних умінь та навичок;
- рівень засвоєння студентом навчального матеріалу;
- вміння студента використовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань.

Для заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	Кількість балів
Змістовий модуль 1.Закріплення навиків вокально-хорової роботи (III курс, V семестр)			
1.	Вдосконалювати роботу над вокально-хоровими навичками під час співу.	13	5*13 =65
2.	Опрацювати теоретичний матеріал над засобами виконавської виразності.	13	5*13 =65
3.	Вдосконалювати чистоту інтонування в мелодичному та гармонічному викладі під час виконання хорового	13	5*13 =65

	твору.		
4.	Знати специфіку роботи над хоровим ансамблем.	13	5*13 =65
Разом за змістовим модулем 1		52	260
Змістовий модуль 2.Формування вмінь та навичок хормейстерської діяльності (III курс, VI семестр)			
5.	Опрацювати поняття про розспівування. Підібрати вокально-хорові вправи на штрихи legato, nonlegato, staccato та інтонаційно-слухових вправ.	13	5*13 =65
6.	Проаналізувати хоровий твір. Скласти план роботи над хоровим твором.	13	5*13 =65
7.	Знати початковий і заключний етапи роботи з хором. Технічно освоїти хорову партитуру. Навчитись працювати з камертоном.	13	5*13 =65
8.	Засвоїти принципи роботи з хоровими партіями та усім хором.	13	5*13 =65
Разом за змістовим модулем 2		52	260
Усього		104	520

Критерії оцінювання результатів самостійної роботи студента є:

- своєчасність і якість виконання;
- рівень засвоєння студентом навчального матеріалу;
- вміння студента використовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань;
- сформованість виконавської майстерності з дисципліни.

Кількість балів залежатиме від дотримання вищезазначених вимог.

6.3. **Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.**

Модульний контроль проводиться у формі практичного завдання, опанованого студентами впродовж семестру.

№	Критерії оцінювання	Бали
Змістовий модуль 1.Закріплення вокально-хорових навичок співу		
1	Демонстрування вокально-хорових навичків (дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція, артикуляція) у процесі співу хорових партій.	25
2	Виконання творів у відповідності динамічних та агогічних відтінків, фразування, різноманітних штрихів, темпоритму, артикуляції	25
3.	Засвідчення чистоти інтонування хорової партії в мелодичному та гармонічному викладі під час виконання хорового твору	25

4.	Володіння навичками ансамблевого виконання під час співу хорових творів.	25
Максимальна кількість балів		100
Змістовий модуль 2.Формування вмінь та навичок хормейстерської діяльності		
5.	Підбір вокально-хорових вправ для виправлення різних недоліків хорового звучання та провести розспівування хору.	25
6.	Демонстрування набутих вмінь та навичок хормейстерської діяльності у практичній роботі з хором	25
7.	Засвідчення роботи з камертоном.	25
8.	Демонстрування роботи з хоровими партіями та усім хором.	25
Максимальна кількість балів		100

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Для денної форми навчання

Залік виставляється за результатами роботи студентів упродовж семестру (на практичних заняттях, за виконання самостійної роботи та модульний контроль), знання хорового репертуару та матеріалу курсу, своєчасності та якості здачі партій хорових творів, означених репертуаром курсу, ініціативності та активності у творчому процесі роботи колективу: виступи у кваліфікаційному екзамені, творчих заходах, конкурсах, фестивалях тощо.

Для заочної форми навчання

Під час складання **екзамену** з навчальної дисципліни «Хоровий клас і практика роботи з хором» студенти повинні:

1. заспівати хорові твори означені музичним репертуаром курсу;
2. виконати хорові партії обов'язкового твору *a cappella* за вибором студента з тактуванням.

Максимальна кількість балів – 40.

Критерії оцінювання	Бали
Високий рівень вокально-технічних навичків (правильного вокального співу, співочого дихання, звукоутворення та звуковедення) під час виконання хорових творів	10
Високий рівень володіння засобами виконавської виразності: звуковисотне інтонування, темпоритм, динаміка, тембр, артикуляція, фразування.	10

Чистота інтонування в мелодичному та гармонічному викладі під час виконання хорових партій.	10
Володіння емоційністю, артистичністю, виразною мімікою під час виконання творів	10
Максимальна кількість балів: 40	

Результати оцінюються за стобальною шкалою відповідно до кількості набраних балів (див. Навчально-методичну карту дисципліни).

Загальне оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється на підставі суми результатів проміжного та підсумкового контролю (заліку, екзамену).

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

Не передбачено у зв'язку зі специфікою даної навчальної дисципліни.

Рекомендований репертуар для практичного та самостійного опрацювання

Хори *acappella*

1. Авдієвський А. «Колискова», «Ой там за лісочком».
2. Березовський М. «Радуйтеся, праведнії» (з Причастних віршів).
3. Брукнер А. «AveMaria».
4. Вацловас А. «AnojPusejDunojelio», «CantateDomino».
5. Верді Дж. «AveMarie»,
6. Гайворонський М., обр. М. Колесси «Ой, у саду»
7. Гайдено І. «Дивна ніч».
8. Герасімчук В. «Вечірня година».
9. Гречанінов О. «После грозы».
10. Дилецький М. «Херувимська пісня».
11. Дичко Л. «Сонячний струм», «Урочиста Літургія» (окремі номери).
12. Кошиць О. «На вулиці скрипка грає».
13. Кравцов Т. «Хорові акварелі» (окремі номери).
14. Лассо О. «Матона», «Солдатская серенада», «Тик – так», «Эхо».
15. Леонтович М. «Літургія Іоанна Златоустого» (окремі номери), «Щедрик».
16. Лисак Г., сл. Т. Шевченка «А мій батько орандар».
17. Лундвік Х. «Verlaine-stamning», «Detforstavarregnet», «Som ett blommande mandeltrad».
18. Парцхаладзе «Джварі», «Озеро».
19. Пашкевич А., сл. М. Негоди, в обробці О. Токар «Степом».

20. Рахмнінов С. «Чоботи», «Всенощное Бдение» (окремі номери).
21. Свірідов Г. «Ладога», «Пушкінський вінок».
22. Станкович Є. хоровий концерт «Цвіт папороті» (окремі номери).
23. Танєєв С. «Вечер», «Восход солнца», «Посмотри, какая мгла».
24. Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» в обр. О. Козов'якіна.
25. Українська народна пісня «Ой на горі два дубочки» в обр. О. Чмут.
26. Укр.нар.пісня «Щедрик» в обробці Р. Толмачова.
27. Чесноков П. «Тебе неборимую стену», «Заступнице усердная», «К Богородице прилежно», «Тебе неборимую», «Хвалите имя Господне».
28. Шамо І. «Зимова акварель», «Якби мені достати струн живих».
29. Шведов К. «Тебе поем».
30. Яковчук О. «Бурхлива річка», «Щедрівка».

Хори з супроводом

1. Берлін І. «Puttin' on the Ritz».
2. Бетховен Л. «Missa Solemnis».
3. Бородін О. «Половецька пляска з хором» із оп. «Князь Ігор», «Для берегов отчизны дальней».
4. Бортнянський Д. опери «Алкід», «Сокіл» (вибрані хори).
5. Бріттен Б. «Гімн Діві».
6. Вахнянин А., сл. Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати».
7. Верді Дж. хор євреїв з опери «Набуко».
8. Вівальді А. «Magnifikat» (окремі номери).
9. Гайдн Й. цикл «Пори року» (окремі номери), «Нельсон меса» (окремі номери), Меса B-dur (окремі номери), Меса D-dur (окремі номери).
10. Германов О. «Ночь».
11. Гречанинов О. «Missa Festiva» (окремі номери).
12. Гуно Ш. кантата «Галлія» (окремі номери).
13. Керубіні Л. «Реквієм» до-мінор (окремі номери).
14. Ліст Ф. «Missa Solemnis», «Graner Messe».
15. Раттер Дж. «Господь Благословляє», «Gloria», «Реквієм» (окремі номери), «I will sing with the spirit».
16. Россіні «Маленькая месса», «Stabat Mater», «Реквієм» (окремі номери).
17. Свірідов Г. «Курские песни» (окремі номери).
18. Січинський Д. «Дніпро реве», «Лічу в неволі».
19. Форе Г. «Реквієм» (окремі номери), «Cantique de Jean Racine».
20. Шуберт Ф. Месси Es-dur, G-dur (окремі номери).

6.6 Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни «Хоровий клас і практика роботи з хором»

Разом: 120 год., практичні – 102 год., самостійна робота – 10 год., МКР – 8 год.

Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II			
Назва модуля	Закріплення вокально-хорових навиків співу				Формування вмінь та навичок хормейстерської діяльності			
Кількість балів за практичні заняття	308				253			
Практичні заняття	Закріплення навичок вокально-хорової роботи (дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція)	Робота над засобами виконавської виразності.	Закріплення слухових навиків у системі мелодичного та гармонічного строю	Робота над хоровим ансамблем	Розспівування хору	Робота над хоровим твором	Практична робота з хором	Методи роботи з хором
Кількість балів (11 б)	$(10+1)*6=66$ балів	$(10+1)*7=77$ балів	$(10+1)*8=88$ балів	$(10+1)*7=77$ балів	$(10+1)*5=55$ балів	$(10+1)*4=44$ бали	$(10+1)*7=77$ балів	$(10+1)*7=77$ балів
Самостійна робота (5 б)					15	10	15	10
Види поточного контролю	МКР	МКР	МКР	МКР	МКР	МКР	МКР	МКР
Кількість балів (25)	25 балів	25 балів	25 балів	25 балів	25 балів	25 балів	25 балів	25 балів
Разом	408				403			
Підсумковий контроль					Залік. Коефіцієнт – 8,11			

8. Рекомендовані джерела

Основні (базові):

1. Байда Л.А. Вокально-хорова робота у системі підготовки майбутнього вчителя музики. Київ: УДПУ. 1997. – 69 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (1 збірник).
2. Білявський Е.Г. Засвоєння сучасної музичної мови в хорі.– К.: Музична Україна, 1984. – 40 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (1збірник).
3. Дмитриевский Г. Хороведение и управление хором / Г. Дмитриевский. – М. : Музгиз, 1957. – Изд. 2. – 106 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/1630463/>.
4. Єгоров О.М. Теорія і практика роботи з хором. – К.: Музична Україна, 2007. – 132 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (1 збірник).
5. Коломоєць О.М. Хорознавство: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2001. – 168 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (17 збірників).

Додаткові:

1. Асафьев Б.В. О хоровом искусстве: Сб. статей / Сост. и комментарии А.Павлова-Арбенина. – Л.: Музыка, 1980.- 216 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (2 збірника).
2. Богданова Т.С. Основы хорознства: навчальний посібник / Т.С.Богданова. – Мінськ: БГПУ, 2009. – 132 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу : [https://www.twirpx.com/file/723720/-](https://www.twirpx.com/file/723720/)
3. Вправи та вокалізи. Навчально-методичний посібник. Київ, 2009. – 60 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (1 збірник).
4. Живов В.Л. Хоровое исполнительство. Теория. Методика. Практика / В.Л. Живов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003 г. – 272 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://www.twirpx.com/file/311075/>
5. Кузнецов Ю. Практическое хороведение / Ю. Кузнецов. – М. : «Спутник+», 2009. – 362 с.[Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/864204/>.
6. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей. Видання друге, доопрацьоване. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Частина I. –

Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 216 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (5 збірників).

7. Левандо П.П. Хоровая фактура: Монографія. – Л.: Музыка, 1984.- 124 с. Режим доступу: Бібліотека Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (3 збірника).

8. Мусин И.А. Язык дирижерского жеста / И.А.Мусин. – М.: Музыка, 2006. – 232 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://www.twirpx.com/file/556733/>.

9. Пигров К. Руководство хором / К. Пигров. – М. : Музыка, 1964. – 220 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.choirbgam.by/wp-content/uploads/2011/03/>.

10. Шамина Л. Работа с самодеятельным хоровым коллективом / Л. Шамина. – М. : Музыка, 1983. – 176 с.[Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/237084/>.